

معلم پژوهنده؛ ابزاری برای خودنمایی یا ابزاری برای خودشکوفایی

سردبیر مجله «پژوهش در آموزش شیمی» در این باره چه می‌گوید؟

صغرا جوانمردی

اشاره

واژه معلم پژوهنده از جمله واژگانی است که در دو دهه گذشته بر زبان‌ها جاری شده و روی کاغذها نقش بسته است. تعریف گویا و دقیقی از آن را می‌توان در منابع علمی معتبر فارسی هم یافت. اما تعریف یک چیز و تحقق آن، چیز دیگری است. پرسش اساسی این است که در این مدت چند درصد معلمان شیمی ما در این تعریف می‌گنجند؟ آیا زیرساخت‌های حمایتی لازم در نظام آموزش و پرورش ما توانسته است طی این مدت، بستر تربیت و بالندگی چنین معلمانی را در جامعه آموزش شیمی کشور فراهم کند؟ چگونه می‌توان به این اطلاعات دست یافت و برای آینده برنامه‌ریزی کرد؟ در گفت‌وگویی صمیمی با آقای دکتر مسعود سعادت، استادیار پردیس علامه امینی دانشگاه فرهنگیان تبریز و سردبیر مجله علمی - پژوهشی «پژوهش در آموزش شیمی» این پرسش‌ها را در میان گذاشته‌ایم. امیدواریم که نکته‌هایی که ایشان در پاسخ پرسش‌های ما گفته‌اند راه‌گشای رفع تنگناهای موجود و عملی شدن بخش کوچکی از انتظارات معلمان پژوهنده پر تلاش میهن‌مان باشد.

● تعریف شما از معلم پژوهنده چیست؟

معلم در عصر حاضر غیر از یک پژوهشگر نمی‌تواند و نباید باشد. عنوان پژوهشگر لزوماً به معنی انجام‌دهنده یک طرح تحقیقاتی عریض و طویل با عناصر تشکیل‌دهنده متداول در بین افراد آکادمیک نیست. بلکه مهم، فهم هدف پژوهش و شیوه اجرای آن است. نیاز یک معلم غلبه بر چالش‌های آموزشی متنوع پیش رو به شیوه درست، سریع و منتج به نتیجه است. معلمی که بتواند چنین نیازی را به هنگام و درست پاسخ دهد یک پژوهشگر یا به عبارت دیگر معلم پژوهنده است. طبیعی است که چنین نیازی روش پژوهشی خاص خود را می‌طلبد که در نظام آموزشی ما با عناوینی چون معلم پژوهنده یا اقدام پژوهی شناخته می‌شود.

اصلی‌ترین ویژگی چنین پژوهشی سریع بودن آن است. امروزه از نظر نوع مسائل پیش رو و هم از نظر ابزارهای در اختیار، ضرورت دارد معلم‌ها به این مهارت یا هنر مسلط باشند. مهم نیست این مهارت را با چه واژه‌ای وصف کنیم بلکه مهم این است که معلم شیوه حل کردن مسائل آموزشی و غیر آموزشی کلاس و پاسخ به نیازهای دانش‌آموزان خود را بلد باشد.

● به نظر شما آیا در آموزش و پرورش کشورمان

زیرساخت لازم (قوانین و مقررات پژوهشی و برنامه‌های تربیت معلم) برای تربیت و رشد چنین معلمانی فراهم است؟

بسترهای فضای مجازی احتمالاً به صورت فعالیت‌هایی محدود وجود دارد.

● **در مجله‌ای که شما سردبیر آن هستید، آیا تاکنون از چنین معلمانی مقاله دریافت کرده‌اید؟ اگر آری، سطح کیفی مقاله‌های دریافتی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟**

مقالاتی که در مجلهٔ «پژوهش در آموزش شیمی» پذیرفته می‌شود چند نوع هستند که در سرمقالهٔ شمارهٔ اخیر معرفی شده‌اند. مقالاتی که با عنوان «تجربهٔ معلمی» تعریف شده‌اند در راستای همین موضوع‌اند. ما انتظار داریم فعالیت‌های کلاسی و اقدام‌پژوهی‌هایی که توسط معلمان در کلاس درس برای حل مشکلات آموزشی انجام می‌گیرد در قالب این نوع مقاله تنظیم و برای نشر و بهره‌برداری معلمان دیگر به مجله فرستاده شود. در چهار شماره چاپ شده مجله چند مورد از این نوع فعالیت‌ها وجود دارد که به اعتقاد من قابل توجه و قابل بهره‌برداری هستند. ما امیدواریم در شماره‌های آینده از این نوع مقالات بیشتر به مجله «پژوهش در آموزش شیمی» فرستاده شود.

chemedu.cfu.ac.ir

● **برنامه‌های شما (برگزاری کارگاه آموزشی، نوشتن یک راهنما برای پژوهش و انتشار یافته‌های پژوهشی و ...) برای کمک به این‌گونه معلمان چیست؟**

در حال حاضر ما تلاش می‌کنیم در قالب سرمقاله، اهداف مجله را معرفی و معلمان عزیز را به نوشتن این نوع مقالات تشویق کنیم. نمونه این فعالیت‌ها چنانچه در سؤال قبلی اشاره کردم معرفی انواع مقالات قابل پذیرش در مجله از جمله «تجربهٔ معلمی» بود که بازخورد مثبت آن را هم بی‌درنگ دریافت کردیم. همچنین قصد داریم در کنفرانس‌های مختلف آموزش شیمی در صورت فراهم شدن شرایط، به معرفی این نوع فعالیت‌ها بپردازیم. من شخصاً معتقدم ارزش این نوع فعالیت‌ها برای نظام آموزشی کشور گاهی بیشتر از مقالات کاملاً پژوهشی است.

از شرکت شما در این گفت‌وگو بسیار سپاسگزاریم. موفق باشید.

به نظر من در این حد که نظام آموزشی ما با این واژه و اهداف آن آشنایی دارد، اقداماتی شده است ولی تصور می‌کنم بیشتر «معلم پژوهنده» را برای خود این واژه خواسته‌ایم نه حل مشکلات آموزشی. اگر هدف غایی از اجرای طرح معلم پژوهنده را تبدیل آن به یک فرهنگ آموزشی رایج در نظام آموزشی کشور بدانیم متأسفانه چنین امری تحقق نیافته و زیرساخت چنین کاری نیز فراهم نیست. یعنی نظام آموزشی ما چنین مطالبه‌ای از معلم‌ها ندارد و برای معلمانی که از روی علاقه و چه بسا از روی اعتقاد، به صورت اقدام‌پژوهی نسبت به حل مشکلات آموزشی می‌پردازند، نیز امتیاز خاصی قائل نیست. چیزی که به‌عنوان تجلیل از معلمان پژوهنده سالیانه انجام می‌شود برای فرهنگ‌سازی مفید است اما به تنهایی منجر به ورود آن به فرایند بهبود آموزش در مدارس نمی‌شود. در دانشگاه فرهنگیان به‌عنوان متولی تربیت معلم، مبانی نظری معلم پژوهنده آموزش داده می‌شود و در قالب کارورزی، فعالیت‌هایی برای حل مشکلات آموزشی و غیرآموزشی دانش‌آموزان توسط دانشجو معلمان انجام می‌شود که در واقع، تمرین معلم پژوهندگی است اما تداوم این کار در بستر نظام آموزشی رسمی کشور نیازمند اصلاح مقررات و تغییر سیاست‌ها در آموزش و پرورش است.

نظام آموزشی ما چنین مطالبه‌ای از معلم‌ها ندارد و برای معلمانی که از روی علاقه و چه بسا از روی اعتقاد، به صورت اقدام‌پژوهی نسبت به حل مشکلات آموزشی می‌پردازند، نیز امتیاز خاصی قائل نیست

● **چگونه می‌توان از معلمان پژوهنده پشتیبانی کرد؟**

پشتیبانی از معلم پژوهنده صرفاً برای اینکه این طرح در آموزش و پرورش باقی بماند، یا به عبارت دیگر کشور ما هم ادعای داشتن معلم پژوهنده داشته باشد، به اعتقاد این جانب سطح بسیار نازلی از انتظار از معلمان پژوهنده است. زمانی پشتیبانی واقعی از معلم پژوهنده معنا می‌یابد که پژوهندگی یک معلم منجر به بهبود کارآمدی معلم و در نهایت بهبود آموزش شود و نظام آموزشی کشور خود را نیازمند چنین کارآمدی بداند. اگر نظام آموزشی کشور به کارآمدی امتیاز بدهد و ارتقا، رشد و ارزیابی براساس کارآمدی باشد خودبه‌خود معلم پژوهنده جایگاه واقعی خود را پیدا می‌کند.

● **آیا برای معلمان پژوهنده فضایی (چه مجازی مانند وبگاه یا واقعی مانند کنفرانس‌های آموزشی) برای به اشتراک گذاشتن تجربه‌هایشان در کشور وجود دارد؟**

تا جایی که بنده اطلاع دارم چنین بستری به صورت منسجم و سراسری فراهم نیست ولی در قالب مقالات کنفرانس و برخی